

ПРАВО ОСІБ НА ОБОВ'ЯЗКОВУ ЧАСТКУ У СПАДЩИНІ Лопатюк Н.В.,

студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільно -правових дисциплін ННПП НАВС *Залізник В.А.*

Спадкове право саме по собі являється досить непростою галуззю законодавства. Одним з найскладніших питань з точки зору вирішення можливих суперечок є спадкування обов'язкової частки.

За загальним правилом, спадкодавець повністю вільний у визначенні кола своїх спадкоємців. Спадкодавець може в заповіті заповідати майно одному чи кільком спадкоємцям за законом, позбавити права на спадкування одного чи всіх спадкоємців за законом, заповідати своє майно будь-яким особам, в тому числі стороннім. Проте, він не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Воля спадкодавця закріплюється в дуже важливому документі, що носить назву «Заповіт». Коло спадкоємців, визначених у заповіті, і розмір часток кожного з них не залежать від черговості спадкування за законом. Таким чином, Цивільний кодекс України гарантує право кожному розпорядитися своїм майном після своєї смерті на власний розсуд. Але, одночасно з

тим, чинне законодавство вводить і одне виключення, спрямоване на обмеження свободи виявлення волі спадкодавця. Йдеться про залучення спадкоємців, яким гарантована обов'язкова частка у спадщині.

Обов'язкова частка у спадщині - половина від тієї частки, яка належала б кожному зі спадкоємців, що мають право на неї, при спадкуванні за законом, незалежно від змісту заповіту.

Під спадкуванням обов'язкової частки мається на увазі особливий порядок спадкування, який не залежить від волі спадкодавця, викладеної в заповіті. Більш того, Цивільний кодекс України (стаття 1235) регламентує, що спадкодавець при складанні заповіту не має права відмовити у спадщині особам, що претендують на обов'язкову частку у спадщині.

Стаття 1241 Цивільного кодексу України передбачає перелік таких осіб:

- Діти спадкодавця, які не досягли повноліття (18 років);
- досягли повноліття, але непрацездатні діти спадкодавця;
- Батьки, які є непрацездатними;
- Чоловік який пережив у разі його непрацездатності.

Слід мати на увазі, що непрацездатність може виникати внаслідок двох різних причин. По -перше, особи можуть бути непрацездатними за віком, тобто у разі досягнення ними пенсійного періоду. По-друге, спадкоємці можуть бути непрацездатними за станом свого здоров'я. Мова йде про інвалідів 1-ї, 2-ї і 3-ї груп, якщо їх інвалідність встановлена МСЕК.

Якщо у спадкодавця в числі родичів немає вище перелічених осіб, то право на обов'язкову частку у спадщині відсутня. Але якщо ж такі особи є, то при оформленні спадщини обов'язкова частка повинна бути неодмінно визначена. В іншому випадку мова буде йти про порушення прав спадкоємців.

Тобто, право на обов'язкову частку не мають ні спадкоємці за законом другої черги, ні спадкоємці, які спадкують за правом представлення цю частку. Право на таку частку не залежить від згоди інших спадкоємців на її отримання, рівно як і від того, чи проживав необхідний спадкоємець разом із спадкодавцем, чи окремо від нього.

право на спадкування обов'язкової частки жодним чином не залежить від волевиявлення заповідача або інших спадкоємців і від їх згоди на визначення такої частки. Крім того, право на обов'язкову частку у спадщині мають спадкоємці як проживали разом із спадкодавцем, так і ті, які не проживали.

Відзначимо, що утриманці, які є непрацездатними, які перебувають на утриманні спадкодавця і проживають разом з ним, права на отримання обов'язкової частки у спадщині не мають.

Отже, обов'язкова частка у спадщині підлягає виділенню у випадках:

- Якщо має місце бути факт порушення права спадкоємця, який має право отримати обов'язкову частку;

- Якщо в заповіті немає вказівки про спадкоємця, який має право на спадкування обов'язкової частки;
- Якщо частина майна, заповідана такому спадкоємцю, менше, ніж його обов'язкова частка.

На нотаріуса покладається обов'язок роз'яснити заповідачу на момент складання заповіту сенс норми, викладеної у статті 1241 Цивільного кодексу. Спадкодавець має усвідомлювати, що він не має права позбавити спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку, спадщини шляхом запису про це в заповіті. Більш того, якщо все - таки такий запис буде зроблена, то в цій частині суд визнає заповіт недійсним.

Розмір обов'язкової частки може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення. Спадкоємцеві за заповітом надано право звернутися до суду з відповідним позовом.

Спадкування обов'язкової частки є правом спадкоємця, а не його обов'язком, тому він може подати заяву до нотаріуса, що він не претендує на отримання свідоцтва на обов'язкову частку і відповідно не отримає свідоцтво про право на спадщину. Такому спадкоємцю потрібно подати про це заяву до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. У випадку, якщо обов'язковий спадкоємець не прийме обов'язкову частку спадщини у встановлений законом строк (чи відмовиться від прийняття), майно переходить до спадкоємців за заповітом.

Отже, ЦК України ст. 1241 гарантує та захищає права певної категорії осіб щодо спадкування. Знання про дане право - отримання обов'язкової частки у спадщині є дуже важливим, адже саме воно дає можливість особи отримати певне майно від спадкодавця, навіть якщо про це не було вказано в заповіті. Таких людей не можна ніякими чином обмежити в праві отримання обов'язкової частки у спадщині.